

Araştırma Makalesi

Yeni Türk Dergisinde “Kızılbaş Şairleri”

“Qızılbaş Poets” in Yeni Türk Magazine

Hilal ÖZKAYA¹

¹ Dr., Altınordu Halk Eğitim Merkezi, h.hilalozkaya@hotmail.com

Öz: Halkevleri, cumhuriyetin halkçılık ilkesi bağlamında, yeni devletin ilke ve inkılâplarının topluma anlatılması, toplumun her alanda eğitilmesi için açılan kurumlardır. Atatürk'ün talimatıyla 1932'de kurulan halkevleri, kısa zamanda tüm ülkeye yayılmıştır. Başlarda büyük bir heyecanla 9 şubede hayatın hemen her alanına yönelik halk eğitim çalışmaları yapmıştır. Demokrat Parti iktidara gelince (1950) ise kapatılarak ilk dönemi sonra ermiş olur. Halkevleri, çalışmalarının meyvelerini sunmak için dergiler çıkarır. Bu dergilerde pek çok konuda önemli yazılar yayımlanır. Her halkevinin dergisi kendine özel olduğundan dergilerde ait oldukları yörenin halk kültürüne ve edebiyatına, toplumsal yapısına ait pek çok kıymetli bilgi yer alır. İstanbul Eminönü Halkevi dergisi Yeni Türk de zengin içerikli halkevi dergilerden biridir. Bu çalışmada İstanbul Eminönü Halkevi dergisi Yeni Türk'te halk edebiyatı konusundaki önemli yazılardan olan Vâhit Lütfî Salcı'nın “Kızılbaş Şairleri” başlıklı seri yazısı incelenecektir. Alevi şairler hakkında yapılan bu incelemede şairler ve şiir örnekleri yer alır. Bu yazı, cumhuriyet dönemi politikalarında herhangi bir ötekileştirmeye yer vermeden halkın bütün değerlerine sahip çıktığının bir göstergesi olarak okunabilir. Türk kültürünün önemli bir parçası olan Alevilik ve Alevi şairlerine verilen değerin daha iyi anlaşılması için özellikle süreli yayınlar ekseninde yapılacak bu tür çalışmaların konuya verilen değeri daha çok ortaya çıkaracağı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkevi, Süreli Yayınlar, Yeni Türk, “Kızılbaş Şairleri”.

Abstract: Community centers are institutions, which are opened to explain the principles and reforms of the new state to the society and to educate the society in all areas, in the context of the populism principle of the republic. Community centers, established in 1932 upon the instructions of Atatürk, spread throughout the country in a short time. Community centers, which worked with great enthusiasm at the beginning, carried out public education activities in almost every aspect of life in 9 branches. When the Democratic Party came to power (1950), the community centers were closed and its first term ended. Community centers publish magazines to present the achievements of their work. Important articles on many subjects are published in these magazines. Since each community center's magazine is unique to itself, the magazines contain a lot of valuable information about the folk culture, literature and social structure of the region they belong to. Istanbul Eminönü Community Center magazine Yeni Türk is also one of the community center magazines with rich content. In this study, Vâhit Lütfî Salcı's serial article titled "Qızılbaş Poets", one of the important articles on folk literature in Yeni Türk, the magazine of Istanbul Eminönü Community Center, will be examined. In this review about Alevi poets, poets and poetry examples are included. This article can be read as an indication that all the values of the people were protected without any marginalization in the policies of the republican period. It has been understood that such studies, especially on the basis of periodicals, will reveal more the value given to the subject in order to better understand the value given to Alevism and Alevi poets, which are an important part of Turkish culture.

Keywords: Community Center, Magazine, Yeni Türk, “Qızılbaş Poets”.

Atıf: Özkaya, H. (2024). “Yeni Türk Dergisinde ‘Kızılbaş Şairleri’”. *Edebî Eleştiri Dergisi*. 8(1): 148-162.

DOI: 10.31465/eeder.1434418

Geliş/Received: 09.02.2024

Kabul/Accepted: 16.03.2024

Yayın/Published: 25.03.2024

Giriş: Halkevleri ve Yeni Türk Dergisi

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki Büyük Kurtuluş Savaşı'nın ardından memleket, adeta bir kül yığını haline gelir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti, halkıyla birlikte adeta baştan bir uygarlık inşasına girişir. Meclisin kurulması ve cumhuriyetin ilanıyla birlikte halk temelli bir yönetim anlayışı benimsendikten sonra sanayi, ticaret, tarım gibi üretim alanlarında yeni programlar oluşturulur. “Köylü milletin efendisidir!” anlayışıyla yeniden doğuş hareketindeki büyük rolü köylüye, dolayısıyla tarımsal kalkınmaya veren cumhuriyet Türkiye'si, bir taraftan da nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan köylünün bütün temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar başlatacaktır. Karşılanması gereken temel ihtiyaçların başında ise eğitim vardır.

Cumhuriyetin ilânı Türk toplumu için yeniden doğuş anlamına gelir. Bu doğuş için benimsenen cumhuriyetçilik, milliyetçilik, devletçilik, laiklik, devrimcilik, halkçılık ilkeleri doğrultusunda kalkınma planları hazırlanarak bir an evvel yürürlüğe konulur. Elinde toprağından başka pek de bir şeyi kalmamış olan Anadolu halkının eğitilmesi ve yeniden kalkınması için halkçılık ilkesi doğrultusunda çalışmalara başlanır.

Halkçılık, siyasal anlamda ilk kez on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra bir köycülük politikası olarak Narodnik¹ Hareketi adıyla Rusya'da ortaya çıkar (Eraslan, 2003: 28). Türkiye'de ilk defa Tanzimat döneminde İbrahim Şinasi ile başlayan halkçılık hareketinin temelleri de iki ülke arasındaki yakınlığın Balkan Türkleri üzerinde etkili olması ve Rusya'da eğitim gören Türk aydınlarının etkileri bağlamında Rusya'daki Narodnik hareketine dayandırılır (Eraslan, 2003: 56). Daha çok dilde, dolayısıyla edebî mecralarda gerçekleşen bu halkçılık hareketi, Servet-i Fünûn döneminde sekteye uğrasa da II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp'in öncülüğünde “Halka Doğru” anlayışıyla *Türkçülüğün Esasları*'ndan biri haline gelerek çok yönlü bir kalkınma politikasının temelini oluşturur.² Öyle ki II. Meşrutiyet sonrasında İttihad ve Terakki Partisi, halkçı anlayışı bir prensibe bağlamak için Ziya Gökalp'ı Selanik'e getirerek ondan yeni bir felsefe yazmasını ister. O da Yeni Hayat'ı yazarak Türk devletinin halkıyla ilişkisine yeni bir kapı açar. Ömer Seyfeddin ve Ali Canip'in de içinde olduğu bu kapsamlı hareket dilden başlamak üzere halka yönelik çalışmalar sunar: “II. Meşrutiyet ile gerçekleştirilen siyasî inkılap, içtimaî inkılap ile tamamlanmak istenmiş ve daha önce yenilikleri hem alırken hem uygularken yapılan hataların tekrarlanmamasına gayret edilmiştir. Ciddi girişimlerle yenilikte birlik ve kalıcılık sağlamak isteyen Ömer Seyfettin, Ali Canip, Ziya Gökalp ilk olarak dilde değişim -Yeni Lisan- ile yola çıkmış sonrasında yeniliği tüm alanlara yaymak adına Yeni Hayat fikrini ortaya koymuştur” (Bodur, 2021: 1528-1529). İlk olarak halka Batı medeniyetini götürmek, ikinci olarak da halktan kültürü almak gayesinde olan politika, Atatürk'ün halkçılığının da temelini oluşturur.

Bu politikaların hayata geçirilip halka ulaştırılmalarındaki en önemli araç sivil toplum kuruluşlarıdır. Yeni yönetimin uygulanmaya başlanmasının ardından farklı sesleri ortadan kaldırmak ve toplumu bir çatı altında birleştirerek cumhuriyetin benimsenmesi adına 24 Mart 1931'de yayımlanan bir genelgeyle başta Türk Ocakları gibi sivil toplum kuruluşları kapatılır. Yeni ve sistemli bir örgütlenme için Atatürk'ün talimatıyla yurt dışındaki halk örgütleri üzerine kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilir. Macaristan, İtalya, Çekoslovakya gibi ülkelerin halk örgütlenmeleri incelendikten sonra, Vildan Aşir Savaşır'ın dikkat çektiği Çekoslovakya'nın örgütlenmesi olan “Halk Evi” sistemi üzerinde karar kılınır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip önderliğinde eski Türk Ocağı binasında 10-18 Mayıs 1931'de gerçekleştirilen Cumhuriyet

¹ “Halka doğru” gitmeyi kendilerine ilke edinmiş Rus halkçılarına Narodnik denir (Walicki, 2013: 343).

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: (Ziya Gökalp, 1978).

Halk Fırkasının üçüncü büyük kongresinde halkevlerinin açılmasına karar verilir (Özkaya, 2017: 26).

Hem cumhuriyet ilkelerinin halka anlatılıp benimsetilmesi hem de toplumun eğitim ihtiyacının karşılanması için 19 Şubat 1932’de Ankara’daki eski Türk Ocağı binasında aynı anda on dört (Ankara, Afyon, Eskişehir, Diyarbakır, İzmir, Konya, Denizli, Van, Aydın, Çanakkale, Bursa, İstanbul, Adana, Samsun) halkevinin açılışı gerçekleştirilir. “Çocuklar dışında toplumun her kesimine yönelik çalışan kurum için bir de öğrenek (talimatname) hazırlanmıştır” (Türk, 2022: 13). Cumhuriyet Halk Fırkasının yayımladığı bir genelgeyle de partililerin bulunduğu bütün illerde halkevi açılması talimatı verilir. Halkevlerinin açılışından 1951’de kapanışına kadar ülke genelinde toplam 479 halkevi açıldığı tespit edilmiştir (Zeyrek, 2006: 27). O dönemde tek partinin olması halkevlerinin yurt geneline yayılmasını kolaylaştırmıştır. Zamanla halkevleri Cumhuriyet Halk Fırkasının halk örgütlenmesi konumuna düştüğü için 1950 seçimlerinden Demokrat Partinin iktidara gelmesinin ardından halkevleri kapatılmıştır. Sonra iki kez daha açılıp kapanmasına rağmen hiçbir zaman ilk dönemki halkevleri gibi yaygın olamamıştır.

Halkevlerinin amacı toplumu eğitmek, kültürel ve sanatsal etkinliklerle onlara sanatsal zevk aşılacak, spor müsabakaları düzenleyerek hem sporun önemini kavratmak hem de sağlıklı bir toplum yetiştirmektir. Ayrıca hayatın farklı alanlarında verilecek bilgilerle de insanların hayatını kolaylaştırmaktır. Halkevleri, kendi bünyesinde dokuz kola ayrılarak faaliyetlerini yürütür. Bu kollar; Dil ve Edebiyat Kolu, Güzel Sanatlar Kolu, Temsil (Gösteri) Kolu, Spor Kolu, Sosyal (İçtimaî) Yardım Kolu, Halk Dershaneleri ve Kursları Kolu, Kütüphane ve Yayıncılık Kolu, Köycülük (Köycüler) Kolu, Tarih ve Müze Kolu’dur (Özkaya, 2017: 31-34). Her halkevi merkezi, topluma ulaşmak içinse kitap, broşür ve süreli yayınları birer araç olarak kullanmışlardır.

Halkevi dergileri halk ve aydınların arasındaki bir köprü görevi görür. Her halkevinin farklı periyotlarla yayımladığı geneli ve yereli aynı anda konu eden bir dergisi vardır.³ Dergilerde bir taraftan Türk inkılâp ve ilkelerini halka anlatılıp benimsetmeye çalışılırken diğer taraftan yayımlanan derleme ve halk bilimi çalışmalarıyla da halktan alınan bilgi aydınlarla aktarılır.⁴ “Bu dergilerle yörenin halk kültürüne ait araştırma ve derleme çalışmalarına yer vererek halkta millî kültür bilinci uyandırmak; ziraatçılar tarafından verilen bilgilerle yöreye ait tarım ürünlerinin verimliliğini artırmak ve ticareti geliştirerek yöresel kalkınmayı sağlamak; doktorların yazdığı yazılarla halka sağlık bilgisi vermek ve çeşitli hastalıklara karşı onları korumak; dil, edebiyat ve farklı sanatlara ait konularda halkı bilinçlendirmek ve onlarda estetik zevk uyandırmak amaçlanmıştır. Bununla birlikte halkevlerinin çalışmalarına ve dönemin siyasetiyle ilgili konulara yine bu dergilerde rastlamak mümkündür” (Özkaya, 2017: 39). Bu dergilerden biri de İstanbul Eminönü Halkevi dergisi Yeni Türk’tür.⁵

Yeni Türk, 1932-1943 yılları arasında aylık yayımlanan, toplam 125 sayı çıkmış bir dergidir. Otuz yedinci sayıya kadar “Yeni Türk Mecmuası”, otuz yedinci sayıdan sonra ise “Yeni Türk” adıyla yayımlanır. “Derginin adını, cumhuriyet rejiminin ileri sürdüğü ‘yeni insan’ tipinden alması muhtemeldir. Dergi bünyesindeki yazılara bakıldığında Cumhuriyet’in yeni insanının nasıl olacağı, kendini hangi yollarla geliştireceği, ülkesine ve toplumuna nasıl katkı sağlayacağına yönelik pek çok farklı alanda çalışmalara yer vermesi bu ifadeyi destekler niteliktedir” (Özkaya

³ Halkevi dergileri hakkında yapılan çalışmalar için bk. (Özkaya, 2018); (Türk ve Onur, 2018); (Kardaş, 2018); (Türk, Bakır ve Pekdemir, 2019a); (Türk, Bakır ve Pekdemir, 2019b); (Türk, 2022).

⁴ Halkevlerinin araştırma, tanıtım ve icra faaliyetlerinin halkbilimi / halk kültürüyle ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Erdem, 2021).

⁵ Yeni Türk hakkında yapılan bir çalışma için bk. (Özkaya ve Gut, 2023).

ve Gut, 2022: 36). Derginin dış kapak resminde yer alan altı ok ise onun yayın politikası hakkında ipucu verir. Bununla birlikte ilk sayıda yayımlanan “Bu Mecmua Niçin Çıkıyor?” başlıklı yazıda derginin yayın politikası açıkça ifade edilmiştir. Bu yazıya göre; küllerinden yeniden doğan bir milletin mütefekkirleri gelecekte de medeniyete ve insanlığa hizmet etme idealini taşımaktadır. Bu dergi de mütefekkirlerin bu ideali yerine getirmesi için bir kürsü olsun diye çıkmaktadır. Müspet ilmin mantığını ve metotlarını zihinlere yerleştirmek, okuduğunu anlayan, yorumlayan, tahlil ve tenkit yapabilen bir zihin oluşturmak, herkeste araştırma ve inceleme yapma isteği uyandırmak ve “henüz tetkik edilmemiş olan memleket ve millet mevzularını aydınlatmağa” (Yeni Türk Mecmuası, Teşrinievvel 1932: 2) çıkarmak, çalışma amacında olan gençler yetiştirmek, “İnkılâp Türkiye’sinin bugünkü Türk cehdinin, kaynaklarından ilhamını alacak, sanatkârlar” yetiştirmek, Türk köylüsü ve zanaatkârı için yeni iktisâdî teşekküller oluşturmak, yıkılan toplumsal müesseselerden yeni bir ahlâkî düzen yaratmak, Türk tarihinin hakiki kaynağına inmek ve millî dili yabancı unsurlardan arındırarak bütün hisleri ve modern ilimlerin bütün kavramlarını pürüzsüz ve açık bir şekilde ifade edecek tarzda genişliğe erdirmek derginin amaçları arasındadır. Bir şahsa ait olmayan, halkın evi nasıl bütün halka aitse, halkevi mecmuasının da bütün mütefekkirlerin malı olduğu belirtilir. Mütefekkirlerden de bu vasfın gerekliliklerini yapmaları beklenir (Yeni Türk Mecmuası, Teşrinievvel 1932: 2).

Yeni Türk, muhteva açısından oldukça zengindir. Dergide şiir, anı, hikâye, deneme ve tiyatro türündeki yazıların yanında Türk ve dünya edebiyatı, Türk dili, halkevi ve faaliyetleri, sanat, tarih, sosyoloji, felsefe, bilim, arkeoloji, ekonomi, sanayi, sağlık, mimari, kadın vesair birçok konuda toplumun pek çok kesimini ilgilendiren yazılar bulunmaktadır. Derginin konu yelpazesinin epey geniş olmasının nedenlerini dergi yönetimi şöyle izah eder:

“Henüz memleket ayrı ayrı mecmualarını yaşatabilecek halde değildir. Bir mecmua ile bütün ihtiyaçları karşılamaya çalışmak mevkiindeyiz. Zaten kültürün bu muhtelif cepheleri birbirinden uzak değildirler. Bugünün başkalarına müessir olmak iddiasında bulunan münevver insanları bu muhtelif sahalarda üzerinde düşünülenleri bilmek zaruretindedir. Böyle bir mecmua, hakikatte de mevcut olan bu irtibatı göstereceği için de faydelidir” (Yeni Türk Mecmuası, Teşrinievvel 1932: 1-4).

Dergilerde makalelerin ve edebî yazıların yanında ilan, duyuru, reklam, tablo ve haritalar da bulunur. Fotoğraflarla zenginleştirilen dergilerde Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Memduh Şevket Esenal, Ahmet Haşim gibi dönemin önemli şahsiyetleri, halkevi açılış törenleri, yapılan çeşitli etkinlikler, yazıların içeriğini destekleyen pek çok alanda fotoğrafa yer verilmiştir. Dergi, sayfalarında genç yeteneklerin kalemlerine yer vermesi açısından bir edebiyat okulu olarak halkevi dergilerinin misyonunu da yerine getirir olmuştur.

Bu çalışmada İstanbul Eminönü Halkevi dergisi Yeni Türk’te Vahit Lütfi Salcı’nın tekke tasavvuf şairleri ve şiirleriyle ilgili kaleme aldığı “Kızılbaş Şairleri” başlıklı araştırma-inceleme yazıları ele alınmıştır. Türkiye’de Ziya Gökalp halk kültürü çalışmalarının genel anlamda öncüsüdür. Fuat Köprülü ise 1910’lu yıllarda edebiyat tarihi, halk edebiyatı ve folklor çalışmalarının başlatıcısı olmuştur. Vahit Lütfi Salcı da aynı dönemde hem tekke tasavvuf edebiyatı konulu inceleme ve araştırmalar yapmış bir araştırmacı hem de şiirler yazmış bir tekke tasavvuf şairidir. Köprülü’den yedi yaş büyük olduğu, onunla aynı dönemde halk edebiyatı çalışmalarını sürdürdükleri göz önüne alındığında Salcı’nın, o dönemdeki ender halk kültürü, tekke-tasavvuf edebiyatı araştırmacılarından biri olduğu görülür. Bu nedenle onun “Kızılbaş Şairleri” başlıklı araştırma-inceleme yazıları incelemeye değer görülmüştür.

Çalışmanın amacı cumhuriyet ideolojisinin süreli yayınlarından birinde toplumun farklı kesimlerine ait kültürel özelliklerin ele alınmasıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarında izlenen halkçı politikanın misyonunu ortaya çıkarmak; güncel literatüre değinerek yaklaşık yüzyıl önce yapılan bir araştırmanın edebiyat tarihindeki yerini anlamaya çalışmak; cumhuriyet politikalarının ve halkevi dergilerinin halk kültürü çalışmalarındaki önemini ortaya koymaktır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. “Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir” (Kıral, 2020: 173). Bu yöntemde “[...] kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri [...]” (Kıral, 2020: 174) birer dokümandır. Burada da Yeni Türk dergisinde Vahit Lütfü Salcı'nın “Kızılbaş Şairleri” başlıklı yazı dizisi analiz edilmiştir.

Yeni Türk Dergisi ve “Kızılbaş Şairleri”

Halkevi dergileri halk kültürü çalışmalarına ayrı bir önem gösterir. Ait olduğu yörenin halk kültürüne ait unsurlar, yörenin halk oyunları, manileri, efsaneleri, makale ve derleme yazılarıyla gün yüzüne çıkarılır. Halka inkılapları anlatan, eğitimi, bilgili, görgülü, kültürlü nihayetinde yeni bir insan tipi oluşturmaya çalışan aydınlar, bir taraftan da toplulukları medeniyet haline getiren kültürel değerleri halktan toplayıp gün yüzüne çıkararak hem topluma hem de bilim dünyasına hizmet ederler. Buralardan derlenen bilgiler yörenin kültür tarihine ışık tutarak toplumun benlik inşasında, kendini tanımasında çok kıymetli bir yere sahiptir. Bu yönleriyle halkevi dergileri bu misyonun çok önemli bir ayağını oluşturmaktadır, denilebilir. Zira her ilin halkevinin bir süreli yayın çıkardığı ve bunların mutlaka halk edebiyatı ve kültürü çalışmaları yönünden de bir yerellik taşıdığı söylenebilir.

İstanbul Halkevi dergisi Yeni Türk'te de halk edebiyatı ve kültürü çalışmalarına yer ayrıldığı görülür. Bunlar halkçılık ilkesinin uygulamalarından olan metinlerde halk edebiyatı, folklor çalışmaları, halk şairleri, âşık hikâyeleri, atasözü, bilmece ve ninniler gibi farklı konular ele alınmıştır. Yusuf Ziya'nın “Halk Şairleri ve Edebiyatımız”, Kâzım Nami'nin “Halk Edebiyatı”, M. Halit Bayrı'nın “Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar” başlıklı yazıları, Münir Süleyman Çapanoğlu'nun eski ninniler ve bilmeceleleri ele aldığı “Eski İstanbul'dan Enstanteneler” adlı seri yazı, A. Süheyl Ünver'in mezar taşlarındaki mısraları incelediği “İstanbul Halkının Ölüm Karşısındaki Duyguları” adlı yazısı, Selâmi İzzet'in aşk hikâyelerinden bahsettiği “Garp Şaheserlerinde Aşk Kurbanları” yazısı dergide yer alan halk edebiyatı yazılarından⁶.

Yeni Türk dergisinde edebiyat tarihi ve halk edebiyatı alanından incelemeleriyle dikkat çeken yazarlardan biri şair, folklor araştırmacısı ve mûsikîşinas olarak tanınan Vâhit Lütfü Salcı⁷'dir.

⁶ Bu yazıların künye bilgileri şöyledir:

(Yusuf Ziya, Kânunuevvel 1932: 194-198); (Kâzım Nami, Kânunusani 1933: 300-302); (Bayrı, Mayıs 1938:169-172); (Bayrı, Haziran 1938: 211-213); (Bayrı, II. Kânun 1938: 1282-1285); (Bayrı, Şubat 1938: 4-6); (Çapanoğlu, Mayıs-Haziran 1942: 13-15/ 24); (Çapanoğlu, Temmuz 1942: 5-7/ 16); (Ünver, Ağustos 1938: 312-321); Selâmi İzzet, Haziran 1933: 785- 789).

⁷ “Asıl adı Abdulvahit Coşkunlu olmakla birlikte ‘Vahit Lütfü Salcı’, ‘Vahit Dede’ isimleriyle bilinir. 1883 İstanbul / Kadırga doğumlu folklor araştırmacısı ve mûsikîşinas şair, Nuruosmaniye'deki Taş Mektep ve Darüşşafaka'dan sonra öğrenim hayatını Harbiye Nezareti Sanayi ve Kuleli Askeri İdadilerinde sürdürmüştür. Mekteb-i Harbiye'deyken siyasi nedenlerle Tunceli'ye sürgün edilen Salcı, Sivas'ta valilik nezaretinde halk edebiyatı araştırmaları yaptı. Saha araştırmalarının birinde Rusya'ya kaçtı (Balkar, t.y: 3). Moskova Konservatuarı öğretim üyelerinden Prof. Lebiski'nin aile orkestrasında ikinci keman olarak çalıştı.1908'de İstanbul'a döndü. Müzik öğretmenliği ve memurluk yaptı. I. Dünya Savaşı'nda Edirne ve Çanakkale'de Mustafa Kemal'in birliğinde görev yaptı. İstanbul'da bir süre müzik öğretmenliği yaptıktan sonra Kırklareli'ne döndü. Yunanlılarca arandığını öğrenince göbeğine kadar sakal bırakarak; âsâsıyla tüm Trakya'yı dolaştığı söylenegilir. “Vahit Dede” diye bilinmesi bu sebeptedir. 1925'te Kırklarelili halk

Salcı'nın Yeni Türk'te “Edebiyat Tarihi” üst başlığı altında kaleme aldığı on yazısı tespit edilmiştir.⁸ Yazıların hepsi halk şairleri ve onların şiirleri hakkındadır. Bunlar içinde “Kızılbaş Şairleri” başlıklı yazılar dikkat çekmektedir. Yeni Türk'ün 81., 83. ve 84. sayılarında yayımlanan yazılarda Alevi şairler, şiirlerinden örnekler verilerek tanıtılır.

Salcı, yazı dizisine 81. sayıda “Kızılbaş”⁹ deyiminin nereden geldiği ile ilgili bilgiler verip sonrasında da yazısına neden bu başlığı seçtiğini açıklayarak giriş yapar. Yazar öncelikle Türkiye’de “Kızılbaş” adında herhangi bir mezhebin olmadığını belirtir ve Kızılbaş'ın ne demek olduğunu açıklar:

“Yalnız Türkiye’de yaşamış olan asırlık birçok Türk kabileleri Müslümanlığın ‘ehli sünnet’ dediği tutumdan ayrı yine birbirlerine benzemeyen bazı âdetler ve türeler kabul etmiş olduklarından ‘sünni’ olmıyan ve herhangi bir ad taşıyan bu gibi kabilelerin hepsine birden ve kütle – Muhammed’in sünnetine riayet etmediklerini farzederek- ‘Kızılbaş’ adını vermiştir. Başta Bektaşiler olduğu halde Sofu, Sürek, Çelebiyan, Tahtacı, Fellâh, Seyit Ali kulu, Yeni Şarlı, Dağlı, Amuca, Ali Koç, Babaî, Abdal gibi isimler altında kendi türe ve anelerini, dinî inanışlar yoluna gidenlere ‘Kızılbaş’ denilmiştir” (Salcı, Eylül 1939: 348).

Kızılbaş deyişini bu şekilde açıklayan yazar konuyla ilgili bazı efsanelerin de olduğunu belirtir. Acemlerin de Sürhser efsanesi olarak yaydığı, Hz. Ali Saffeyn Muharebesi’nde başına kızıl sardığı veya askerlerin başına kırmızı sardığı için bu ismin ortaya çıktığı bir galat olarak bize kalmıştır, der. Ancak Türkiye’de bu kelimenin “inatlı bir devamla asırlarca kullanılmış olduğundan kuvvetli bir önem” aldığını belirtir. Yazının başlığında neden bu ifadeyi kullandığını da şöyle açıklar: “Bu kelimenin Şiî kollarına ve onun benzerlerine ayrılmış Alevî kabilelerine de verilmiş bir isim olması bizim özel ve eleme işlerimize yararmış olduğundan bu yazımızın başlığına da bu kelimeyi koyduk” (Salcı, Eylül 1939: 348). Yazarın yaptığı incelemelerde faydalanacağı anlaşılan “Kızılbaş” deyiminin Şiî kollarına ve benzeri Alevi kabilelerine¹⁰ verilmiş bir isim olduğu da öğrenilir.

şairlerinden Mestan Baba'nın kızı Ayşe hanımla evlenir. 1948'te Yoğuntaş nüfus memurluğundan emekliye ayrılan Salcı, 3 Şubat 1950'de Kırklareli’nde vefat etmiştir (Arslan, 2015: 17-22).

Vahit Lütfi, aruz ve hece vezniyle yazdığı şiirlerini *Saz Şairleri Gibi ve Benim Gibi*’de toplamıştır. *Saz Şairleri Gibi*’de koşma, ağıt, nefes, gazel, kalenderi, muhammes, müseddes, taşlama ve mani türlerinde şiirleri bulunmaktadır. Edebî zevkinde Bektaşiliğin izlerini görmek mümkündür (Bayrı, 1950: 130-131). Salcı'nın hayatını vakfettiği üç alan halk edebiyatı, folklor araştırmacılığı ve müsikîdir. Şairin ilk yazısı, henüz talebeyken 1898'de *Musavver Terakki*’de çıkmıştır. Özellikle Alevî köylerindeki cönkleri ve çeşitli belgeleri inceleyerek yalnızca tarikat mensuplarınca bilinen gizli müsikî ve oyunları derlemiş, birçok yeni şairi tanıtmıştır (Yaprak, 2003). *Folklor Postası, Milli Gazete, Türk Folklor Araştırmaları, Yücel, Yeni Türk, Bartın Gazetesi, Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası, Müzik ve Sanat Hareketleri, Trakya’da Yeşilyurt, Özdilek, 6 Ok* gibi birçok süreli yayında yazıları bulunmaktadır (Arslan, 2015: 27).” (Tuncer, 2020: e-kaynak).

⁸ Bu yazıların künye bilgileri şöyledir:

(Salcı, Mayıs 1936: 266-272); (Salcı, II. Kânun 1938: 1291-1296); (Salcı, Temmuz 1938: 263-266); (Salcı, İkinci Kânun 1940: 9- 14); (Salcı, Temmuz 1939: 273-275); (Salcı, Haziran 1939: 218-221); (Salcı, Eylül 1939: 348-353); (Salcı, İkinciteşrin 1939: 464-467/468); (Salcı, Birinci Kânun 1939: 519-522); (Salcı, Mayıs 1939: 170-172).

⁹ Kızılbaş kavramının muhtevası ve tarihî süreç içerisinde geçirdiği değişimler için bk., (Akin, 2020, 37-49); (Ersal, 2016: 21-24); (Baharlu, 2021: 109-110); (Artan Ok, 2024, 35-39).

¹⁰ “Şiî”, “Kızılbaş” ve “Alevî” kavramlarının tarihi seyir içinde neyi ifade ettiği araştırmacılar tarafından halen incelenmeye ve yeni bilgiler ortaya konulmaya devam eden bir konudur. Salcı'nın araştırmasının üzerinden seksen yıldan fazla bir zaman geçmiş bu konuyla ilgili yeni bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Konuyla ilgili yapılan güncel çalışmalarda Şiilik ve Aleviliğin birbiriyle ilişkisi olmayan, tamamen farklı teolojik ve tasavvufî zeminlere sahip olduğu ortaya konulmuştur:

“Alevilik ile Şiiliğin ortak özelliklerine bakıldığında karşımıza çıkan üç temel husus vardır. Bunlar; Hz. Ali, Ehlibeyt ve On İki İmam kültürüdür. Aleviliği Şia dairesi içerisinde sınıflandırmanın temel hareket noktası da bu üç kült olmuştur. Ancak bu üç kült dışında başta ibadet ve ritüel yapısı olmak üzere bu ritüellerin üzerine inşa edildiği mitik ve teolojik arka planın dahi hiçbir suretle benzerlik göstermediği ilk bakışta görülebilecek kadar açıktır” (Akin, 2023: 34).

Diğer taraftan Alevi sözcüğünün Anadolu’da Kalenderi, Haydari, Abdal, Işık, Torlak, Babai, Vefai, Rafizi, Kızılbaş ve Bektaşî olarak adlandırılan zümreleri kapsayan kullanımının XVI. yüzyıl öncesinde yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Yazar yaptığı derin incelemeler sonucunda halk saz şairlerinin pek çoğunun ve en önemlilerinin Kızılbaşlardan yetiştiğini öne sürer. Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan, Hatayî, Kul Hüseyin, Kul Mustafa, Öksüz Dede, Âşık Mir'atî, Beranî, Emrah, Dertli, Deli Bürhan, Hıfzı, Hengâmi, Gedâî, Dizarî, Ceyhunî, Çınarî, Mahfi, Seher Abdal, Zikrî, Gevherî, Seyit – Yaroğlu, Sail oğlu, Saidî, Tanburî, Murtaza oğlu, Tatar oğlu Ali, Kâtip oğlu isimlerini sayarak bunların Kızılbaş şairleri olduğunu belirtir. Bu şairlerin geniş bir konu yelpazesine sahip olduğu vurgulanır: “Yine araştırmalarımızdan anlıyoruz ki coşkun ilhamlarına tasavvuf yolunda kanal bularak yol vermek ve bu suretle zengin mevzular ile uğraşarak hem sanatlarını işletmiş hem de (ehli sünnetçilik) denilen dar inanış ve yaşayış sıkıntısından kurtulmuşlardır” (Salcı Eylül 1939: 348). “Ehli sünnetçilik” yazar tarafından “dar bir çerçeve” olarak değerlendirilirken, tasavvuftan da beslenerek farklı bir şiir anlayışı ortaya çıkaran Kızılbaş şairlerin Hristiyan şairleri bile etkilediği belirtilir. Örnek olarak ise Karamanlı Rum bir şair olduğu halde Bektaşiliğe giren, dininden dönmeyen ama artık Hristiyan da olmayan Hitabî'nin dindaşlarının sitemlerine karşı kaleme aldığı şu mısraları verir:

“Nice söyleyem ben size nice,
Koşturmayın beni artık bir hiçe.
Taptırmayın beni artık bir piçe
Putlar sizin olsun canan bizimdir.” (Salcı, Eylül 1939: 348).

Yazının devamında, vaktiyle beğenilmeyen ancak Türk edebiyatının en saf, en temiz hâlini okura sunan bu şairlerin kimliklerinin ve eserlerinin yeterince araştırılmadığı ve bilinmediğine dikkat çekilir. Yazar yaptığı ince araştırmalarıyla onların eserlerini hak ettiği değer verilse de kimlikleri ve hayatlarıyla ilgili doğru bilgilere ulaşmanın mümkün olmadığını, Hatayî'nin, Pir Sultan'ın, Yunus Emre'nin hayatlarını anlatırken büyük potlar kırıldığını, Fin efsanelerinden fısıltılar duyulduğunu söyler. Bu yüzden bu şairler hakkında yapılan araştırmaların çok dikkatli yapılması, bütün kaynakların taranmasını önerir. Bir halk şairi araştırmacısı olarak birçok Alevi şair hakkında edindiği bilgileri okura sunmaya başlar.

Salcı'nın dikkat çektiği en önemli nokta “[...] kara kuvvet devirlerinin zihniyeti ile hüküm verildiği gibi bu şairler cahil değil, aksine zamanlarının münevverlerinden daha münevver bir küme” (Salcı, Eylül 1939: 349) teşkil etmeleridir. Bunu öncelikle şiirlerdeki derin anlamlılığa bağlar. Dertli ve Seyranî'den örnek verdiği mısralarla açıklamaya çalışır:

“Sofî hiç öğünme yalan dinlemem.
Bir hak mürşide bağlı destim benim.
Sen gibi günde beş vakit kirlenmem.
Bir vakit bozulmaz abdestim benim.” (Salcı, Eylül 1939: 349).

Dertli'den alınan bu dördümlüğü yazar, “yalancılıkla din çerçevesi içine sıkışıp kalan dar yaşayış çenberinden zorlu bir fırlayışla ve hayat hürriyetine doğru hızlı bir atılış var ve onu yaparken de cahil dindarlara ve yobazca din davası güdenlere vurucu ve baş döndürücü hamleler görülüyor” diyerek yorumladıktan sonra şiirin devamındaki dördümlüğü de alıntılıyıp yorumlarına devam eder. Seyranî'den alınan dördümlük de şöyledir:

“Muhabbet küpünün olsam şarabı,
Yâr beni doldurup içer mi bilmem?
Mamur olmak için gönül harabı,
Bir mimar eline geçer mi bilmem” (Salcı, Eylül 1939: 349).

Yani 16. yüzyıl öncesinden bu yana “Alevi” deyimini heterodoks İslam inancına mensup toplulukları ifade ederken “kızılbaş” deyimiyile aynı anlamda kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk.: (Akın, 2023: 18-50).

Mısralardaki ince nükteye dikkat çeken şair, bu söyleyişin kolay yapılacak bir iş olmadığını belirtir. Halk şairlerinin tahsili olmadığını düşündüğünde bu yeteneğin, ilhamın nereden geldiğini sorgular. Bunların bir iki kişiden ibaret olsalardı birer dehâ ve harika olacaklarını, ancak araştırmalar neticesinden şairlerin Anadolu’dan adeta “fışkırmış” gibi çok olduklarını söyler. Yaşadıkları dönem itibarıyla dinin katı kurallarının olduğu “koyu taassubun saltanat sürdüğü” göz önünde bulundurulduğunda onların bu katı düşünceye karşı gösterdikleri cesaret de sorgulanır. Ve şu kanıya varılır:

“[...] ‘mistik’ inanışa uyuş ve sonra bütün o kayıt ve şartların çemberinden fırlayış ve hürriyetin yaşayışlarına atılış... ‘Cem’ âyinleri ismini alan rindane toplanış âlemlerinin haz ve huzuruna, anlatılış ve yayılışlarına ilhamları ile daha ziyade süs ve daha ziyade nizam veren yine bunlardır. İşte onlara mevzu bolluğu veren bu mistik inanışlara yine Türk ruhundan doğan ve yabancı olmıyan türe ve ananeleri olmuştur” (Salcı, Eylül 1939: 350).

Alevî şairleri besleyen, onlara ilham veren gücün yine kendi içlerinden, inanıştan, gelenekten, görenek ve toplumsal kurallarından geldiği belirtilir. Katı din anlayışının aksine bir duruşları, söyleyişleri vardır. Bu duyuş tarzı zamanla tasavvuf sınırlarından da çıkmış ve genişlemiştir:

“Namaz ve oruç, bildikleri şekillerden çok başka. Resim, musikî, şiir, oyun, içki ve insan güzelliğini sevmek derin bir inanışlar sevap. Esasen ilhamı açan, genişleten bu maddeler, bu nesnelere değil midir? Bu şairler gittikçe tasavvufun bu inanış kaideleri içinde de durmamışlardır. Şuur, irade, meleke hassaları gittikçe açılmış, bu kayıt ve kaidelerin üstüne çıkıp yayılmıştır. Hakkın manasına, Allah denilen o büyük kuvvetin ne demek olduğuna dair felsefe genişliğine mazhar olmuşlardır” (Salcı, Eylül 1939: 350).

Bunu da Kaygusuz Abdal’ın hakla hak oluş ve onun gizliliğini buluş felsefesini anlattığını belirttiği bir şiirinden örnek vermiştir.

“Yücelerden yüce Tanrı,
Erbapmışsın yüce Tanrı,
Âlem okur kelâm ile,
Sen okursun hece Tanrı” (Salcı, Eylül 1939: 350).

Diye devam eden şiiri söylemenin bir cesaret istediği, bu cesaretin divan edebiyatı sanatçılarında olmadığını söyler. Alışlagelmiş söyleyişin dışındaki bu şiiri tetkik etmeye ve onun özünde olan safiyeti çıkarmayı kendisine görev bilen Salcı, şiiri yorumlamamanın bir ilim işi olduğunu söyler. İnceleme yaparken de tarafsız davranacağını dile getirir. Öncelikle mistisizmin ne olduğunu açıklamaya başlar. Bursalı Tahir Abdullah’ın şiirlerinden örnek vererek mutasavvıf şairlerin mistisizmini sorgular. Sorgulamalar ve tetkikler sonucunda tasavvufu ehli sünnete bağlı “nazarî (korkulu tasavvuf)” ve “amelî (pervasız) tasavvuf” olarak ikiye ayırır. Bu iki anlayışı da farklılıklarıyla izaha çalışır. “Küfrü iman”, “haramı helal” yapma temeline dayandırdığı amelî mistisizmde kadına, müziğe ve şaraba verdiği önemi örnek dörtlüklerle ifade eder ve dörtlükleri tetkik eder. Konuyla ilgili fıkralar da aktarır. Bu örneklerden müzikle ilgili olan şöyledir:

“Meşhur Âşık Dertli’ye Beypazarı kadısı haber yollamış: ‘O sazı kırsın atсын, onu çalmak haramdır. Onda şeytan vardır’ demiş. Dertli de kadıya şu manzume ile cevap vermiş:

Telli sazdır bunun adı,
Ne âyet dinler ne kadı,
Bunu çalan anlar kendi,
Şeytan bunun neresinde?

Venedikten gelir teli,
Ardıç ağacından kolu,

Be Allahın sersem kulu,
Şeytan bunun neresinde” (Salcı, Eylül 1939: 352).

Dertli’ye ait olan şiiri tamamı örnek olarak verilmiştir. Bu söyleyiş biçimi ehli sünnet tarafından hakaret ve alay etme şeklinde algılandığından buna eşlik eden musikiyi ve bu edebiyat ürünlerini gizli tutmak zorunda kaldıkları belirtilir. Yazının yayımlandığı 1939 tarihinde bile bu şairlerin hayatlarına ve Türklerin edebiyatına dair yeteri kadar bilgi olmadığından, Kızıldaş edebiyatının gizli bir hazine niteliğinde olduğundan bahsedilir. Bu gizli edebiyat ve musikinin de temiz ve saf ruhlu Türklerin toplumsal hayatlarından geldiği ifade edilir:

“Temiz ve terbiyeli olarak güzel severliği sevap sayan ve kendisine inanış yapan ve ibadeti, bunların toplandığı ‘cem’ âyinlerinden ibaret bilmiş olan kabiliyetli şahsiyetler, artık mebzul ilham kaynaklarına vasıl ve mazhar olmuşlar ve edebiyatlarında, musikilerinde, hâlâ bizim bulamadığımız kıymetli bedialar yaratmışlardır; bugünkü tarihimize takdir ve hararetle kaydettiğimiz kudretli şairler ve musikiciler yetiştirmişlerdir” (Salcı, Eylül 1939: 353).

Bu şairlerin aynı zamanda büyük birer vatansever oldukları vurgulanır. Türk illerine büyük bir sevgiyle bağlı olduklarını, kaybedilen topraklara manzumeler yazdıklarını Pir Sultan’ın Yıldız Dağı hakkında yazdığı manzumeyi örnek vererek anlatılır. Nefes şeklinde yazılan mazumenin hikâyesi, cem âyinlerinde okunduğu ve bestelendiği bilgileri verilir.

Yazar verdiği bir dipnotla Pir Sultan’ın Yıldızlı olduğu hakkında rivayetler olduğunu, ancak yaptığı incelemelerde bunun şüpheli bir bilgi olduğunu, yayımlayacağı (neşredebilirsek der) “Pir Sultan” adlı kitapta bu konuları açıklayacağını ifade ederek yazını tamamlar.

Derginin seksen üçüncü sayısında yayımlanan serinin ikinci yazısında şairler ve şiirlerinden örnekler verilmeye, incelemeler yapılmaya devam edilir. Muhiddin Abdal, Öksüz Âşık, Deli Bürhan, Seyranî, Emrah, Hengâmî, Pir Sultan, Hatâî gibi Alevi şairlerden şiir örnekleri verilerek bu şairlerin sanatı hakkında değerlendirmeler yapılır. İlk örnekler Muhiddin Abdal’dan verilir. Şair hakkında daha önce yapılan çalışmalara rağmen daha hayatı hakkında kesin bilgilere ulaşamadığı belirtilir. Mezarının Edirne’ye yakın Cöke denilen bir yerde olduğu ve velî mezarı gibi senenin belli bir gününde halk tarafından ziyaret edildiği, şairin bu yöreye sevgisini şiirlerinde gösterdiği belirtilir. Cöke’nin doğal güzelliklerini ve âşıklarını övdüğü şiirin birkaç dörtlülüğü şöyledir:

“Erenlerden rivayettir,
Kelâmullahtan âyettir,
Sanasın âbî hayattır,
Mürşidi piri Cökenin.

Yüz sürene münacattır,
Nuh tufanından necattır,
Âşık ayni hacattır,
Mürşidi piri Cökenin

Âşıkları divanedir,
Sadıkları mestanedir,
Büyük şehri Edirnedir,
Şehri pazarı Cökenin.

(Muhiddin) aşk ile çağlar,
Gelir semâ döner bekler,

Seyrangâhtır gönül eğler,
Çevre diyarı Cökenin” (Salcı, İkinciteşrin 1939: 464).

Bu şiirin ardından Öksüz Âşık’tan onun yurt sevgisini gösteren şiirler paylaşmıştır. Sonra da yukarıda adı geçen şairlerin inanışlarıyla ilgili şiirlerinden dörtlükler verir. Bunları vermeden önce bu şairlerin sanatı hakkında bazı eleştirmenlerin ve folklorcuların onları basit fikirli ve cahil olarak değerlendirdiklerini ama bunun böyle olmadığını vurgular. Kendisini de bunu delilleriyle göstermek yükümlülüğü olduğunu belirtir. Yazısından titiz bir halk edebiyatı araştırmacısı olduğu anlaşılan yazar, bu şairler hakkında elinde yazma kaynaklar bulunduğunu, bir tetkik serisi hazırladığını söyler. Öksüz Âşık’ın Tuna’yı övüp yurt sevgisini dile getirdiği şiirlerinden birinin birkaç dörtlüğü şöyledir:

“Misali cennettir evvel baharı,
Açılır kırmızı gülü Tunanın
Öter bülbülleri leylü nihari,
Eser bâdi sabâ yeli Tunanın

Hiç kimseler bilmez kandedir başı,
Tazeleyip akar yeğindir çuşu,
Eksik değil yalısın savaşı,
Leş ile doludur gölü Tunanın.

[...]

Turâba gark olmuş mahdürür yüzü,
Arzulayıp akar Karadenizi,
Cemreler düşünce çözüürü buzu,
Yuvalara sığmaz seli Tunanın.

(Öksüz Âşık) bunu böyle dedi mi,
İndi ovalara baskı kademi,
Selamlamış usturgunla Bodumu,
Belgrada uğrar yolu Tunanın” (Salcı, İkinciteşrin 1939: 464).

Beş dörtlükten oluşan şiirin bazı mecmualarda Deli Bürhan (Bazı cönklerde Deli Boran şeklinde görülür) ait olduğu belirtilir.

Memleket sevgisini konu alan şiir örneklerinden sonra bu şairlerin inanışlarıyla ilgili şiirlerinden örnekler verilir. Bunu yaparken de Alevi Bektaşî şairlerinin “Bektaşilik yapmışlar, Kızılbaşlık etmişler” deyip ötekileştirmeye, eserlerini ve sanatlarını küçültmeye kimsenin hakkının olmadığını vurgular. İnanışları ne olursa olsun bu şairlerin de Türk edebiyatının ortaya çıkarılması gereken bir değeri olduğunu belirtir. Örnek şiirlerden biri Emrah’tan alınmıştır ve şöyledir:

Ne safası kaldı bezmi cihanın,
Kan ile pür olsun peymaneleri,
Ne lütfunu gördük pirimuganın,
Yıkılsın başına meyhaneleri.

[...]

(Emrahî) istersen bu yolda delil,
Kul ol şahı aşka Şerafettin bil,
Sırrını fâşetme epsem ol ey dil,
Kandırmak muhaldir bigâneleri (Salcı, İkinciteşrin 1939: 466).

Şiirlerdeki sehl-i mümteni sanatına dikkat çeken Salcı şiirlerde söyleyiş basitliğine karşın anlam derinliğine vurgu yapar. Fakat bu basitliğin onların cahil olduğu, kötü şair olduğu anlamına gelmediğini vurgular. Basitliğin fikirlerinde değil, yaşayışlarında olduğunu söyler:

“Onlar hayatın şaşalarına hiçbir kıymet vermemişler; meyhane köşelerinde, kahve peykelerinde, dağılan cem bezimlerinin süprülmemiş harabelerinde pöstekilerini altlarına alarak, abalarını sırtlarına çekerek yatmışlardır. Bu yüzden hor görülmüşler, mihnet çekmişler, fakat yine güvenmemişler, kendilerine (mihnet zevk) edinmişler, dünyanın âlâyişine hiç göz koymamışlar, rahatına hiç aldırış etmemişlerdir” (Salcı, İkinciteşrin 1939: 466).

Hengâmi ve Seyranî’den verdiği şiir örnekleriyle de bu düşüncesini desteklemeye çalışır:

“Kırklar kâsesinden bâde nûşettim,
Gönül mesken tuttu meyhanelerde.
Dünyanın varını feramuş ettim,
Sûretâ kalmışım gamhanelerde.

Erenler rahına kim eder heves,
Can bülbülü uçar kalır bir kafesi.
Bir piri azizden almışız nefes,
İlmi yektâ vardır irfanelerde” (Salcı, İkinciteşrin 1939: 467).

Yazının üç yıldızla ayrılan diğer bölümünde yazarın hazırlığı yaptığı ikinci kitap hakkında bilgiler verilir. Çalışmanın, halk edebiyatının şekline, veznine, eserlerin etkisine dair olduğu belirtilir. Yazar, halk şiirinin klasik eserlerinden hareketle, koşma ve benzeri şekillerdeki on bir heceli manzumelerin her mısramın 6+5=11 olmasının şart olduğu hakkındaki kabul görmüş bir kanaat olduğunu söyler. Fakat kendi yaptığı tetkiklerde bu böyle bir şartın olmadığını tespit ettiğini belirterek Seyrânî, Emrah, Öksüz Âşık, Pir Sultan ve Hatâî’den örnek dörtlükler verir.

Yazarın değindiği bir diğer konu da tesir meselesidir. Salcı, tesirin şekilden ziyade ifade ve manada olduğunu savunur. Ona göre, mısraların son kafiyelerinde değişiklik yapıp da yenilik yapıldığı savunulamaz. Ya da birinci – üçüncü, ikinci – dördüncü mısralarda kafiye yapmakla yenilikçi olunmaz. “Böyle mısralarla oynamakla tesirden kurtulduğunu zannedenler, asıl ifade ve mana cihetinden pek fena tesirler altında kaldıklarının farkına varamıyorlar” (Salcı, İkinciteşrin 1939: 468). Mevzuyu sonlandırırken yazar konuyla ilgili Bartın gazetesinde Fuat Edip Baks’ın kaleme aldığı Halk Şiirlerinin Edebiyatımıza Tesiri başlıklı yazısını işaret ederek, konuyu idrak etmeleri için “inhisarcı edebiyatçılar” a tavsiyede bulunur.

Üçüncü yazı Seksen dördüncü sayıdadır. Bu yazıda daha çok şiir örneklerinin yer aldığı görülür. “halk şairleri tarafından yazılmış olan ve inanışlarına taallûk eden koşmalar” (Salcı, Birinci Kânun 1939: 519) Gevherî, Derviş Ahmet, Harabî, Emrah, Muhiddin, Deli Şükrü, Hatâî, Pir Sultan, Münire, Kemter, Derviş Muhammed, Mihrem oğlu¹¹, Herdemî mahlaslı on üç şaire aittir. Alevi inanışı ve kültürünü yansıtan şiirler arasında tek kadın şair olarak yer alan Münire dikkat çeker. Şiiri ise şöyledir:

Bul yol Alinin yoludur
Müninler anın kuludur
Pirim Bektaşi velidir
Sultanum ulu Alidir.
[...]

¹¹ Şairin ismi edebiyat tarihlerinde “Mahrem Oğlu Haydar” şeklinde yer alır: <https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/mahremoglu-haydar>.

İsteğimiz var Aliden
Hem Hacı Bektaş veliden
İkrarım kalû belâdan
Sultanım ulu Alidir.
‘Münire’ der ki ya Ali
Göster sana giden yolu
Dedim sana ben de belî
Sultanım ulu Alidir” (Salcı, Birinci Kânun 1939: 521).

Gevherî'nin ise şiirinin son dörtlüğü de şöyledir:

Gevherî der hakka her dem ibadet
Hak edernlerden alır beşaret
Hacı Bektaş gibi sahib keramet
Erkânımız vardır, değiliz” (Salcı, Birinci Kânun 1939: 519).

Bu şiir örnekleriyle üç sayılık inceleme serisi sona erer.

Sonuç

Türkiye’de halkevleri, düşünce temelleri Tanzimat yıllarına dek uzanan halkçı politikaların bir ürünü olarak 1932’den itibaren kurulmaya başlamıştır. Cumhuriyet heyecanının yoğun olarak yaşandığı Demokrat Parti’nin iktidar olduğu 1950’ye dek süren bu aydınlanma hareketleri, yeni iktidarcı benimsenmeyip kapatılmıştır. Halkevlerinin bu ilk döneminde devlet, dokuz şubede halkın geneline eğitim öğretim verme çabasında olmuştur. Bu çaba, Avrupa’daki çağdaş bilimsel bilgi birikiminden Anadolu’nun yerel tarihine, Türk kültür, edebiyat ve tarihine dek geniş bir yelpazeyi kapsar. Devlet, asırlarca ihmal edilmiş olan Türk halkını toptan geliştirmek için ekonomiden spora, sağlıktan eğitime, antropolojiden ziraata dek hemen her alanda geliştirmeye çalışmıştır. Bunun yanında devlet, halkevleri aracılığıyla sağlık taramaları, spor müsabakaları, eğlence ve müzik eğitimi, derleme çalışmaları olmak üzere halkıyla bütünleşmiştir. Bu kurumlar aracılığıyla devlet, aydınlarına adeta Anadolu’da kültür, edebiyat, sanat ve tarih kazısı yaptırmıştır. Bütün bu çabaların sonunda ortaya çıkan ürünleri de çoğu halkevinin çıkarmış olduğu dergilerinde yayımlamıştır. Bu dergiler de halkevlerinin faaliyet alanları gibi kapsamlıdır. Dolayısıyla halkevlerinin anlayışını, çalışmalarını, ülkenin o dönemki halini ortaya koyar.

İstanbul Eminönü Halkevi dergisi Yeni Türk de gerek İstanbul’da çıkması gerek yazı ve yönetim kadrosunun gücü sayesinde diğerlerine göre hacimli ve dolu bir yayın sürecine sahiptir. Tıpkı diğer halkevi yayın organları gibi Yeni Türk’te de Türk kültür ve edebiyatının önemli sanatçı ve eserleri söz konusu edilmiştir. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan âşıklık geleneği içindeki Alevi şair ve şiirleri de Yeni Türk’te söz konusu edilmiştir. Vâhit Lütfî Salcı’nın dergideki “Edebiyat Tarihi” üst başlığında kaleme aldığı on yazısı bulunmaktadır. Yazıların hepsi halk şairleri ve onların şiirleri hakkındadır. Bunlar içinde “Kızılbaş Şairleri” başlıklı yazılar dikkat çekmektedir. Yazar, bu yazılarında Türk halkının öz şiirini ve duygularını söz konusu etmekte, değişik açılardan onları gündeme taşımaktadır. Bu çabasıyla Türk halk şiiri üzerinde derinlemesine yapılacak araştırma ve incelemelerine kapı aralamaktadır.

Yazının kaleme aldığı yıllar göz önünde bulundurulduğunda Vahit Lütfî Salcı’nın döneminin nadir araştırmacılarından biri olduğu görülür. Tekke ve tasavvufun, Türk edebiyatının oldukça geniş bir kısmını oluşturduğu, belli türlerin nadide örneklerinin de Alevi Bektaşî şairler tarafından verildiği Vasfî Mahir Kocatürk, Sadettin Nüzhet Ergun gibi dönemin araştırmacılarının çalışmalarında görülmektedir. Vâhit Lütfî Salcı da yaşadığı aynı dönemde bu duruma tasavvufi

olarak dikkat çeken ender araştırmacılardan biridir. Çünkü Salcı'nın bu bakış açısı yaşadığı dönem bağlamında yaygın ve hâkim kanaatin aksine daha bilimsel bir tutumdur.

Yazarın bu çabası, devletin halkçı uygulamalarının bir sonucu olarak Türk milletinin köken değerlerine önem vermeyi amaçlamaktadır. Böylece kendine güvenen, bağımsız, çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmayı amaç edinen, geleceğe umutla bakan bir ulus oluşturma anlayışına da katkı sağlamaktadır. Farklılığın bir zenginlik olduğu anlayışından hareketle, Alevi Bektaşî şiirinin Türk edebiyatı için bir zenginlik olduğu söylenebilir. Cumhuriyet dönemi politikalarından biri olan farklılıkların, halkın kültürünün ortaya çıkarılma anlayışının halkevlerinin süreli yayınlarında çokça yer aldığı görülür. Bu çalışma da bu tür incelemelerin ortaya çıkarılması amacıyla yapılmıştır. Diğer halkevi ya da farklı ideolojilerin savunucusu olan süreli yayınlarda bu tür çalışmaların izlerinin sürülmesinin hem alana katkıda bulunacağı hem de yeni bilgilerin ve yorumların ortaya çıkmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca çalışma sırasında kaynak taraması yapılırken asıl adı Abdülvahit Coşkunlu olan şair, musikişinas ve ilk folklor araştırmacılarından Vahit Lütfi Salcı hakkında ansiklopedi maddeleri ve bir iki kitap dışında bilimsel bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu konu da Halk edebiyatı araştırmacılarının dikkatine sunulmaktadır.

Kaynakça

- Akın, B. (2020). *Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail'in Anayurdu Diyarbakır: Tarih, İnanç, Kimlik, Ocaklar ve Ritüeller*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Akın, B. (2023). "Alevi mi? Kızılbaş mı? Şia mı? 'Alevi' Sözcüğünün Tarihte Bugünkü Anlamıyla Kullanımına Dair Birtakım Yeni Mülahazalar", *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 28, s. 18-50.
- Akın, E. (2021). "20. Yüzyılda Van'da Halkbilimi/Halk Kültürü: Araştırma, Tanıtım ve İcra Faaliyetleri", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Van Özel Sayısı*, s. 523-558.
- Artan Ok, M. (2024). *Mehdilik ve Şahkulu Ayaklanması*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Baharlı, İ. (2021). *Şah'ın Bahçesinde Şah İsmail Öncesi ve Sonrası Kızılbaşlık*, İstanbul: Kitapevi Yay.
- Bayrı, M. H. (Haziran 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: Büyük Savaşa Ait Manzum Bir Feryat", *Yeni Türk*, C. 6, S. 66, s. 211-213.
- Bayrı, M. H. (II. Kânun 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: Gülzarî", *Yeni Türk*, C. 6, S. 61, s. 1282-1285.
- Bayrı, M. H. (Mayıs 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: 1897 Türk-Yunan Savaşına Ait İki Destan", *Yeni Türk*, C. 6, S. 65, s. 169-172.
- Bayrı, M. H. (Şubat 1938), "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: Senirkentli Üç Şair", *Yeni Türk*, C. 6, S. 62, s. 4-6.
- Bayrı, M. H. (Şubat 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: Senirkentli Üç Şair", *Yeni Türk*, C. 6, S. 62, s. 4-6.
- Bayrı, M. H. (Haziran 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: Büyük Savaşa Ait Manzum Bir Feryat", *Yeni Türk*, C. 6, S. 66, s. 211-213.
- Bayrı, M. H. (II. Kânun 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: Gülzarî", *Yeni Türk*, C. 6, S. 61, s. 1282-1285.
- Bayrı, M. H. (Mayıs 1938). "Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar: 1897 Türk-Yunan Savaşına Ait İki Destan", *Yeni Türk*, C. 6, S. 65, s. 169-172.
- Bodur, N. (2021). "Yeni Hayat Edebiyatı ve Din" *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(41), 1525-1556.
- Çapanoğlu, M. S. (Mayıs-Haziran 1942). "Eski İstanbul'dan Enstanteneler", *Yeni Türk*, C. 10, S. 113-114/5-6, s. 13-15/24.
- Çapanoğlu, M. S. (Mayıs-Haziran 1942). "Eski İstanbul'dan Enstanteneler", *Yeni Türk*, C. 10, S. 113-114/5-6, s. 13-15/24.

- Çapanoğlu, M. S. (Temmuz 1942). “Eski İstanbuldan Enstanteneler”, *Yeni Türk*, C. 10, S. 115/ 7, s. 5-7/16.
- Çapanoğlu, M. S. (Temmuz 1942). “Eski İstanbuldan Enstanteneler”, *Yeni Türk*, C. 10, S. 115/ 7, s. 5-7/16.
- Eraslan, C. (2003). *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Ersal, M. (2016). *Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi Çubuk Havzası Örneği*, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gökalp, Z. (1978). *Türkçülüğün Esasları*, Haz. Ünlü, M.- Çotuksöken Y., İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Kardaş, C. (2018). *Diyarbakır Halkevi ve Karacadağ Dergisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kâzım Nami, (Kânunusani 1933). “Halk Edebiyatı”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 4, s. 300-302.
- Kâzım Nami. (Kânunusani 1933). “Halk Edebiyatı”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 4, s. 300-302.
- Kıral, B. (2020). “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *SUSBID* Sayı 15: 170- 189.
- Özkaya, H. (2017). *Giresun Halkevi ve Bilgi Irmağı Aksu Dergisi*, İstanbul: Arısanat Yayınevi.
- Özkaya, H.; Gut, E. (2023). *İstanbul Halkevi Dergisi Yeni Türk*, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Salcı, V. L. (Birinci Kânun 1939). “Edebiyat Tarihi: Kızılbaş Şairleri III”, *Yeni Türk*, C. 7, S. 84, s. 519-522.
- Salcı, V. L. (Eylül 1939), “Edebiyat Tarihi: Kızılbaş Şairleri”, *Yeni Türk*, C. 7, S. 81, s. 348-353.
- Salcı, V. L. (Haziran 1939). “Edebiyat Tarihi: Edip Harabî”, *Yeni Türk*, C. 7, S. 78, s. 218-221.
- Salcı, V. L. (II. Kânun 1938). “Âşık Emrah Hayatı ve Sanatı”, *Yeni Türk*, C. 6, S. 61, s. 1291-1296.
- Salcı, V. L. (İkinci Kânun 1940). “Edebiyat Tarihi: Ali Kemterî”, *Yeni Türk*, C. 8, S. 85, s. 9- 14.
- Salcı, V. L. (İkinciteşrin 1939). “Edebiyat Tarihi: Kızılbaş Şairleri II”, *Yeni Türk*, C. 7, S. 83, s. 464-467/468.
- Salcı, V. L. (Mayıs 1936). “Âşık Emrah Hayatı ve Sanatı”, *Yeni Türk*, C. 4, S. 41, s. 266-272.
- Salcı, V. L. (Mayıs 1939) “Edebiyat Tarihi: Selâmi”, *Yeni Türk*, C. 7, S. 77, s. 170-172.
- Salcı, V. L. (Temmuz 1938). “Âşık Emrah Hayatı ve Sanatı”, *Yeni Türk*, C. 6, S. 67, s. 263-266.
- Salcı, V. L. (Temmuz 1939). “Edebiyat Tarihi: Âşıkın İki Destanı”, *Yeni Türk*, C. 7, S. 79, s. 273-275.
- Selâmi İzzet, (Haziran 1933). “Garp Şaheserlerinde Aşk Kurbanları”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 9, s. 785- 789.
- Selâmi İzzet. (Haziran 1933). “Garp Şaheserlerinde Aşk Kurbanları”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 9, s. 785- 789.
- Tekin, G. (2014). “Mahremoğlu, Haydar”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/mahremoglu-haydar>. Erişim Tarihi: 09.02.2024.
- Tuncer, M. (2020). “Abdülvahit Coşkunlu”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/coskunlu-abdulvahit>. Erişim tarihi: 04.02.2024.
- Türk, H. (2022). *Merzifon Halkevi Dergisi Taşan*, Çanakkale: Hars Akademi Yayınları.
- Türk, H.; Bakır, M.; Pekdemir H. (2019a). *Sivas'ta Cumhuriyet Aydınlanması Orta Yayla Dergisi*, Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.
- Türk, H.; Bakır, M.; Pekdemir H. (2019b). *Sivas'ta Cumhuriyet Aydınlanması 4 Eylül Dergisi*, Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.
- Türk, H.; Yılmaz, O. (2018). *Ordu ve Yeşil Ordu Dergileri*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul;
- Ünver, A. S. (Ağustos 1938). “İstanbul Halkının Ölüm Karşısındaki Duyguları”, *Yeni Türk*, C. 6, S. 68, s. 312-321.
- Ünver, A. S. (Ağustos 1938). “İstanbul Halkının Ölüm Karşısındaki Duyguları”, *Yeni Türk*, C. 6, S. 68, s. 312-321.
- Walicki, A. (2013). *Rus Düşünce Tarihi Aydınlanma'dan Marksizme*, Çev. Şenel, A. İstanbul: İletişim Yay.
- Yanık, M. (2023). *Çorum Halkevi ve Çorumlu Dergisi*, Hars Akademi Yayınları: Çanakkale.
- Yeni Türk Mecmuası. (1932). “Bu Mecmua Niçin Çıkıyor?”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 1, Teşrinievvel, s. 1-4.

Yusuf Ziya, (Kânunuevvel 1932). “Halk Şairleri ve Edebiyatımız”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 3, s. 194-198.

Yusuf Ziya. (Kânunuevvel 1932). “Halk Şairleri ve Edebiyatımız”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 1, nr. 3, s. 194-198.

Zeyrek, Ő. (2006). *Halkevleri ve Halkodaları*. Ankara: Anı Yayınları.